

Σωματική έκφραση, πολιτισμός και εκπαίδευση

Ενότητα 6: Το σώμα ως μια ζωντανή βιωματική διαδικασία που επηρεάζει και διαμορφώνει τις κοινωνικο-πολιτισμικές διαδικασίες σύμφωνα με τον M. Merleau-Ponty

Βασιλική Ρήγα

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.

Σκοποί ενότητας

-
- Να περιγράψετε τη θεωρία της φαινομενολογίας του σώματος, η οποία εστιάζει στην ανάδειξη του σώματος ως ζωντανού στοιχείου, ως μιας διάστασης της ανθρώπινης ύπαρξης που γίνεται αντιληπτή μέσω του βιώματος και της ενεργής συμμετοχής στην καθημερινή ζωή
 - Να αναγνωρίσετε ότι ο πολιτισμός δεν εδρεύει μόνο σε αντικείμενα και αναπαραστάσεις αλλά και σε σωματικές διαδικασίες αντίληψης

Φαινομενολογία

Η φαινομενολογία του σώματος (η φαινομενολογία του βιωμένου σώματος - the lived-body)

- επιχείρησε την ανάδειξη της υποκειμενικής, άμεσης, προσωπικής διάστασης του ανθρώπινου σώματος ως στοιχείου συγκρότησης των κοινωνικών σχέσεων
- επιχείρησε να αποδυναμώσει τη θεώρηση του σώματος ως μηχανή και να αποσταθεροποιήσει τα δίπολα γύρω από το σώμα

Merleau-Ponty: η αντίληψη

- Το κύριο θέμα των δύο βασικών έργων “The Phenomenology of Perception” (1962) και “The Visible and the Invisible” (1968) είναι η αντίληψη
- Η αντίληψη είναι βασική σωματική εμπειρία και προϊόν των αισθήσεων στο πλαίσιο της οποίας το σώμα δεν είναι αντικείμενο αλλά υποκείμενο. Δεν αποτελεί εσωτερική αναπαράσταση ενός εξωτερικού κόσμου με το πνεύμα να είναι ξεχωριστή οντότητα από το σώμα. Αποτελείται από διαμορφώσεις των αισθήσεων. Οι αισθήσεις ανήκουν στο σώμα σαν αισθανόμενο και αντιλαμβανόμενο ον
- Είναι η αφετηρία για μια ιστορική, φιλοσοφική και πολιτισμική ανάλυση του τρόπου με τον οποίο είμαστε στον κόσμο

Merleau-Ponty: το σώμα

- Το σώμα είναι ταυτόχρονα αισθανόμενο και αισθητό, αντικείμενο και υποκείμενο. Βλέπει και βλέπεται, ακούει και ακούγεται, αγγίζει και αγγίζεται. Αυτές οι πλευρές δεν είναι χωριστές η μία από την άλλη. Για να το γνωρίσουμε πρέπει να το ζήσουμε
- Μέσω του σώματος βιώνουμε, συλλέγουμε εμπειρίες και γνώσεις, αντιλαμβανόμαστε και δεχόμαστε πληροφορίες από τον εξωτερικό κόσμο και τους προσδίδουμε σημασίες. Η συνείδηση του κόσμου γίνεται με τη μεσολάβηση του σώματος και η κίνηση επιβεβαιώνει την ύπαρξή μας
- Τα όρια και τα περιθώρια της κοινωνικής δράσης του ατόμου διαμορφώνονται από τις δυνατότητες και τους περιορισμούς του σώματός του
- Το σώμα είναι ο τρόπος του: να είναι κανείς στον κόσμο, να βιώνει την πραγματικότητα, να ανήκει στον κόσμο

Merleau-Ponty: η σκέψη ως ενσώματη δράση

- Ο πρακτικός, σωματικός τρόπος του να είναι κανείς στον κόσμο υπερέχει των θεωρητικών, αφηρημένων τρόπων του πνεύματος. Η πρωταρχική μας σχέση με τον κόσμο δεν είναι θέμα του «σκέφτομαι» αλλά του «μπορώ»
- Μία ασώματη άποψη για τον κόσμο είναι μια άποψη από το πουθενά
- Το «σκέπτεσθαι» δεν αποτελεί προϊόν ενός ασώματου πνεύματος ούτε απλά μια αντίδραση του σώματος στο περιβάλλον του. Η σκέψη αποτελεί μέρος της ενεργητικής σχέσης μεταξύ των ατόμων και του κόσμου τους, έτσι ώστε πριν το Καρτεσιανό «σκέφτομαι» υπάρχει ένα «μπορώ», ένας πρακτικός συλλογισμός, μία πρακτική ικανότητα μέσω της οποίας σχετιζόμαστε με το περιβάλλον. Προγενέστερα της σκέψης και της αναπαράστασης, υπάρχει μία αρχέγονη συνύπαρξη μεταξύ του σώματος και του κόσμου του, η οποία θεμελιώνει την πιθανότητα ανάπτυξης συνειδητότητας και γνώσης
- Η βάση της ανθρώπινης σκέψης δεν είναι κάποια αφηρημένη ιδέα ή γνώση. Είναι το ανθρώπινο σώμα και οι συσσωρευμένες πράξεις του οι οποίες διαμορφώνονται σε συνήθειες. Οι συνήθειες δεν αποτελούν μηχανικές διαδικασίες, όπως τα απλά σωματικά αντανακλαστικά, αλλά είναι μορφές γνώσης, συγκεκριμένοι, σταθεροί τρόποι να είναι κανείς, να δρα, να πράττει, να αντιδράει

Merleau-Ponty: η κριτική στο έργο του

Η ανάλυση του Merleau-Ponty έχει τους κλασικούς περιορισμούς που εμφανίζει η φαινομενολογία, η οποία αγνοεί το ρόλο του ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου στην έκφραση και υλοποίηση των καθημερινών συμπεριφορών και διαδράσεων

Το σώμα ως τρόπος βίωσης του κόσμου

Η βασική σύγκρουση που καταγράφεται σήμερα είναι μεταξύ της **κοινωνιολογίας του σώματος**, στην οποία το σώμα αναδεικνύεται ως αντικείμενο και προσδιορίζεται νομοτελειακά από την ευρύτερη κοινωνία, και της **ενσώματης** (embodied ή corporeal) **κοινωνιολογίας**, στην οποία η ανάλυση του σώματος εστιάζει στην προτεραιότητα της εμπειρίας έναντι της κοινωνικής δομής

(Αλεξιάς, 2006: 11)

Παράλληλα κείμενα

1. Merleau-Ponty, M. (2004). Το σώμα ως αντικείμενο και η μηχανιστική φυσιολογία, στο Δ. Μακρυγιάννη, *Τα όρια του σώματος. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: νήσος.